

Katja Oksanen-Särelä

Taiteen ja tekniikan välimaastossa

Rakennustaiteen rahoitus
2000-luvulla ja arkkitehdin
työn muutokset

TAITEEN KESKUSTOIMIKUNTA, TUTKIMUSYKSIKÖN JULKAISUJA N:o 37
ARTS COUNCIL OF FINLAND, RESEARCH REPORTS No 37

Taiteen keskustoimikunta
Arts Council of Finland
2011

© Katja Oksanen-Särelä ja Taiteen keskustoimikunta 2011

Kansi: Kari Piippo
Taitto: Jussi Hirvi

ISBN 978-952-5253-81-8
ISSN 1796-6612

 Lönnerberg Print

6. Yhteenveto

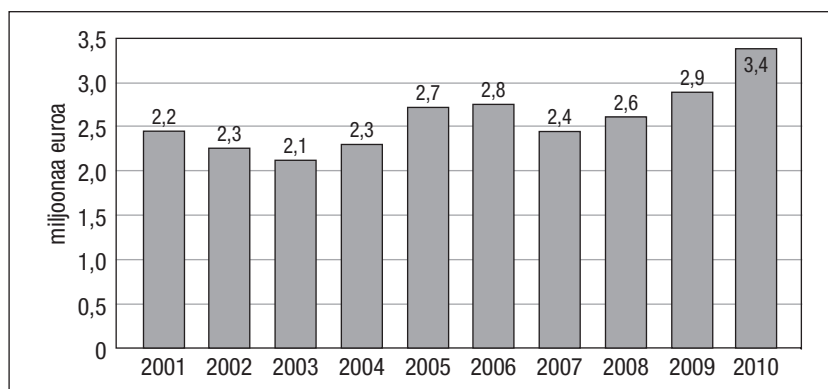
6.1 Rakennustaiteen julkinen tuki

Rakennustaiteen edistäminen erilaisin strategislinjauksin ja taidetta koskevan lainsäädännön kautta sekä rakennustaiteen rahoittaminen valtion budjettivaroista kuuluu pääasiallisesti opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Rakennustaiteen kannalta merkittävin strateginen linjaus on tarkastelukaudella ollut ministeriön 1990-luvun loppupuolella käynnistämä kansallinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Ohjelmassa määritellyt tavoitteet ovat olleet paljolti myös rakennustaiteeseen ohjatun rahoituksen taustalla erityisesti taidetoimikuntalaitoksen osalta. Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki arkkitehtuurille on noussut 2000-luvun kuluessa 2,2 miljoonasta 3,4 miljoonaan (ilman museoiden valtionosuuksia 1,7 miljoonasta 2,2 miljoonaan), mutta sen suhteellinen osuus ministeriön taide- ja kulttuuribudjetista on pysytellyt samalla, melko vaatimattomalla tasolla. Vuosittain tuen osuus on ollut 0,6–0,9 prosenttia taide- ja kulttuuribudjetista. Suurin osa opetus- ja kulttuuriministeriön rakennustaiteelle osoittamasta tuesta on osoitettu valtionosuustuen piirissä oleville museoille⁴⁵. Tuki museoille kasvoi erityisesti valtionosuusjärjestelmän uudistuksen myötä vuodesta 2008, mikä pitkälti selittää opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämän rakennustaiteen kokonaistuen hienoista kasvua. Kuitenkin suhteessa kaikkien alojen valtionosuiden piirissä oleviin museoihin rakennustaiteen museoiden osuus on tarkastelukaudella hienoisesti laskenut 3,3 prosentista 3 prosenttiin. Museoiden valtionosuuksien lisäksi tarkastelujaksolla suurimmat avustukset rakennustaiteelle ovat kohdistuneet em. museoiden toiminta-avustuksiin. Toiminta-avustukset ovat nousseet tarkastelukaudella melko voimakkaasti, paitsi kolmena viimeisenä tarkasteluvuonna, jolloin toiminta-avustukset yhteenlaskettuna ovat olleet vuosittain noin 900 000 euroa⁴⁶. Muu opetus- ja kulttuuriministeriön tuki on rakennustaiteelle on muodostunut mm. avustuksista museoiden tilakustannuksiin, avustuksista kotimaisiin ja kansainvälisiin arkkitehtuuritapahtumiin ja arkkitehtuurikasvatuksen tuesta.

45 Suomen rakennustaiteen museo ja Alvar Aalto -museo.

46 Ko. vuoden rahanarvossa.

Kuvio 1. Opetusministeriön / opetus- ja kulttuuriministeriön tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

Mukana museoiden valtionosuus. Vuoden 2010 rahanarvossa.

Käsillä olevassa tutkimuksessa on tarkasteltu lähemmin opetus- ja kulttuuriministeriön alaisen taidetoimikuntalaitoksen (taiteen keskus-toimikunta, valtion taidetoimikunnat ja alueelliset taidetoimikunnat) toimintaa ja sen myöntämää tukea rakennustaiteelle. Rakennustaiteen taidetoimikuntalaitokselta saama tuki on 2000-luvulla kokonaisuudessaan noussut hieman yli 300 000 eurosta 600 000 euron tuntumaan.⁴⁷ Euromääräisestä kasvusta huolimatta rakennustaiteen osuus taidetoimikuntalaitoksen harkinnanvaraisesta tuesta on pysytellyt 2000-luvun ajan suurin piirtein samalla tasolla, muodostaen 2–2,5 prosenttia kaikille taiteenaloille jaetusta tuesta. Rakennustaiteen tuki kasvoi tarkastelujakson puoliväliä kohti, ja parin taantumavuoden jälkeen tuki kasvoi jälleen vuosien 2008 ja 2009 välillä nykyiselle tasolle. Tuen nousu tarkastelujakson loppupuolella johtuu mm. työskentely-apurahojen ja yhteisöjen tuen kasvusta. Taidetoimikuntalaitoksen sisällä rakennustaiteen tuki muodostuu miltei kokonaan Valtion rakennustaidetoimikunnan jakamasta tuesta, vaikka rakennustaidetta on tarkastelujaksolla vähäisessä määrin tuettu myös Taiteen keskustoimikunnan muilla tukimuodoilla.⁴⁸

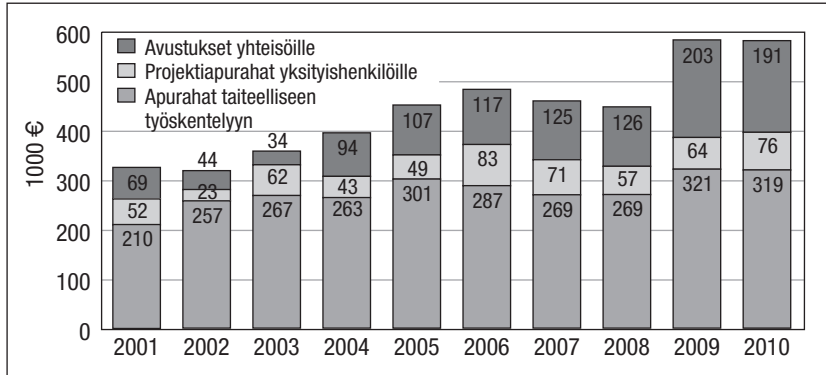
Taidetoimikuntalaitoksen yksityishenkilöille ja työryhmille myöntämän tuen kehitys on ollut samansuuntaista kuin rakennustaiteen kokonaistuen kehitys. Rakennustaiteen saama tuki kaikesta yksityishenkilöiden taiteelliseen työskentelyyn myönnetystä tuesta on tarkastelukaudella vaihdellut 1,8 ja 2,5 prosentin välillä. Tarkastelujakson toisella puoliskolla se näyttäisi asettuneen hieman yli 2 prosentin tuntumaan. Kahtena viimeisenä vuonna rakennustaiteen alalle on vuosittain myönnetty työskentelytukea noin 320 000 euroa. Rakennustai-

47 Poislukien alueellisten toimikuntien tuki.

48 Esim. lastenkulttuurin tuki ja matka-apurahat.

teen projektituen osuus kaikkien taiteenalojen yksityishakijoiden projektituesta on tarkastelujaksolla ollut enimmäkseen noin kaksi prosenttia kaikkien alojen projektituesta, joskin kahtena viimeisenä vuonna se näyttäisi olevan hienoisessa nousussa. Viimeisenä tarkasteluvuonna rakennustaidetoimikunnan tuki oli 76 000 euroa, kun se alimmillaan (vuonna 2002) oli vain kolmasosan tästä.

Kuvin 3. Rakennustaidetoimikunnan tuki (€) rakennustaiteelle 2001–2010

Vuoden 2010 rahanarvossa.

Yhteisöille myönnetyn rakennustaiteen tuen määrä on vaihdellut tarkastelukaudesta, heijastellen paljolti kansallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaan ja edistämiseen myönnettyä tukea. Rakennustaiteen taidetoimikuntalaitokselta saamassa tuessa yhteisöille myönnetyn tuen osuus on vuodesta 2003 lähtien ollut nousussa. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna yhteisöjen vuosittainen tuki on ollut 200 000 euron tuntumassa, kun se vuonna 2003 oli alle 34 000 euroa. Rakennustaidetoimikunnan tuki yhteisöille on kasvanut paitsi euromääräisesti, myös suhteessa rakennustaiteen yksityishenkilöiden tukeen 2000-luvun puolivälin jälkeen. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna yhteisöjen saama tuki on muodostanut kolmasosan kaikesta rakennustaidetoimikunnan myöntämästä tuesta. Samalla arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaan ja/tai edistämiseen osoitetun tuen osuus yhteisötuesta on hieman pienentynyt tarkastelujakson loppua kohden.

Alueellisten taidetoimikuntien rakennustaiteelle myöntämä tuki on ollut sekä määrällisesti että suhteessa muihin taiteenaloihin melko vähäistä. Alueellisten taidetoimikuntien yhteenlaskettu tuki rakennustaiteelle on tarkastelujaksolla vaihdellut vuosittain 50 000 euron ja 140 000 euron välillä, muodostaen 1–3 prosenttia alueellisten taidetoimikuntien kaikille aloille myöntämästä tuesta. Rakennustaiteen alueellisilta taidetoimikunnilta saama tuki oli matalimmillaan vuosina 2006–2008, jonka jälkeen se on hieman noussut sekä absoluuttisesti

että suhteessa muihin aloihin, mikä johtuu paljolti uusista rakennustaiteen läänintaiteilijoista. Rakennustaiteen alueellisilta taidetoimikunnilta saama tuki on vahvasti keskittynyt läänintaiteilijajärjestelmään, ja muu yksityishakijoiden ja erityisesti yhteisöjen saama tuki on ollut marginaalista. Monilla toimikuntien toiminta-alueilla arkkitehtuuria ei ole useina tarkasteluvuosina tuettu lainkaan. Alueellista epätasaisuutta vahvistaa Valtion rakennustaidetaidetoimikunnan myöntämän rakennustaiteen tuen keskittyminen pääkaupunkiseudulle, vaikka se heijastaakin hakijakunnan koostumusta.

Taidetoimikuntalaitoksen myöntämässä rakennustaiteen tuessa tunnusomaista on tuen voimakas suuntautuminen kansallisen arkkitehtuuripolitiikan edistämiseen Suomen arkkitehtiliitto SAFAlle myönnetyn tuen välityksellä. Arkkitehtuuripolitiikan edistämiseen suunnatun tuen osuus rakennustaidetoimikunnan myöntämästä tuesta yhteisöille on vaihdellut vuosittain vajaan 50 prosentin ja miltei sadan prosentin välillä. Kahtena ensimmäisenä tarkasteluvuonna ns. Apoli-tuen osuus yhteisötuesta oli korkeimmillaan, viimeisenä tarkasteluvuonna 2010 tuki oli hieman yli puolet (100 000 euroa) rakennustaiteen kokonaistuesta yhteisöille (191 000 euroa). Järjestely, jossa rakennustaidetoimikunnan jakamista määrärahoista suuri osa on sidottu arkkitehtuuripoliittisen ohjelman edistämiseen, ei ole välttämättä ainoa mahdollinen. Tulevaisuudessa perustettavaksi ehdotettu Arkkitehtuurikeskus voisi SAFAn sijaan mahdollisesti olla arkkitehtuuripolitiikan edistämisen rahoitusta hakeva taho. Vaihtoehtona voisi myös olla, että arkkitehtuuripoliittinen ohjelmatyö olisi oma momenttinsa opetus- ja kulttuuriministeriön tulo- ja menoarviossa ja taidetoimikuntien myöntämä rahoitus olisi tästä erillään.

Julkisen rahoituksen ulkopuolella säätiöiden myöntämä tuki taiteille on kasvanut voimakkaasti tarkastelujaksolla. Myös rakennustaiteen säätiötuki kasvoi tarkastelujakson puoliväliä kohden, mutta vuoden 2007 jälkeen tuki on ollut laskussa sekä määrällisesti että erityisesti suhteessa muihin taiteenaloihin. Rakennustaiteen tuen osuus on pienentynyt kahdesta prosentista yhteen prosenttiin. Säätiöiden myöntämä tuki rakennustaiteelle on silti varsin merkittävä, kun sitä verrataan kaikkeen rakennustaiteen tukeen. Viimeisellä viisivuotiskaksolla suurimpien säätiöiden tuki rakennustaiteelle on ollut miltei samaa kokoluokkaa kuin taidetoimikuntien rakennustaiteelle myöntämä tuki. Kuitenkin samalla kun taidetoimikuntien tuki rakennustaiteelle on vuosikymmenen jälkipuoliskolla määrällisesti ja suhteellisesti hienoisesti noussut, säätiöiden tuki on vuoden 2006 jälkeen ollut laskussa sekä määrällisesti että suhteessa muihin taiteenaloihin.

Rakennustaiteen julkisessa tuessa on tarkastelujaksolla ollut muutamia erityispiirteitä. Vuoteen 2006 asti Rakennustaiteen museon rahoitus koostui osin rakennustaidetoimikunnan rakennustaiteen edistämiseen varatuista määrärahoista sen sijaan että sitä olisi rahoitettu

kokonaisuudessaan museoiden valtionavustusten momenteilta, kuten muiden taiteenalojen museoita. Rakennustaide on poikennut muista taiteenaloista myös siinä, että Suomen arkkitehtiliitto SAFA ei ole saanut opetus- ja kulttuuriministeriön jakamaa vuotuista toimitatukea arkkitehtuurin näkyvyyden edistämiseksi. Arkkitehtuuri ei myöskään ole mukana valtion kulttuurivientistrategiassa (2007), mikä johtui paljolti siitä, että arkkitehtuurilla ei strategiaa luotaessa ollut omaa, koordinoivaa tiedotuskeskusta, jonka kanssa tehdä ohjelmatyötä. Haave arkkitehtuurin tiedotuskeskuksesta on kytenyt vuosikymmenien ajan arkkitehtuurin alan toimijoiden keskuudessa. Alkuvuodesta 2011 arkkitehtuurin tiedotuskeskus näyttäisi olevan lähempänä realisoitumista, kun Valtion rakennustaidetoimikunta yhteistyössä alan järjestöjen kanssa on tehnyt opetus- ja kulttuuriministeriölle aloitteen Arkkitehtuurikeskuksen perustamisesta.

Rakennustaiteelle myönnetyn tuen todellista vaikuttavuutta rakennustaiteen edistämässä tai arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa määritelyihin tavoitteisiin nähden on vaikea mitata. Vaatimaton resursointi on vaikuttanut esimerkiksi siihen, että arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seuranta ei ole systemaattisesti pystytty toteuttamaan vuoden 2002 seurantaraportin jälkeen, jolloin seurannan sijaan on keskitytty arkkitehtuuripoliittikan edistämiseen. Toisaalta useat arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa esitetyt tavoitteet, kuten aluearkkitehtitoiminnan tukeminen, arkkitehtuurikasvatuksen edistäminen ja kulttuuriperinnön kartoittaminen ovat seurantaraportin mukaan toteutuneet melko hyvin, minkä lisäksi valtakunnallisen ohjelman innoittamana on syntynyt useita alueellisia ja kunnallisia arkkitehtuuripoliittisia ohjelmia. Tavoitteiden toteutumisen kannalta oleellista näyttäisi olevan, että on olemassa yksi tai useampi selkeä vastuutaho, joka sitoutuu tavoitteen läpiviemiseen.

Toiminnallisesti ja rahoituksen osalta arkkitehtuurin ala on Suomessa jakautunut opetus- ja kulttuuriministeriön, ympäristöministeriön ja osittain myös työ- ja elinkeinoministeriön kesken. Rakennustaiteen edistäminen ja rahoittaminen valtion budjettivaroista on pääasiassa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala. Ympäristöministeriön linjaukset sekä rakentamista ja maankäyttöä koskeva lainsäädäntö vaikuttavat alueiden suunnitteluun ja käyttöön, jonka lisäksi ympäristöministeriö rahoittaa aluearkkitehtitoimintaa ja rakennusperinnön hoitoa. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriössä tehtävä työ alueiden kehittämistä koskevan lainsäädännön ja alueiden kehittämisstrategioiden valmistelussa vaikuttaa rakennetun ympäristön laatuun. Arkkitehtuurin alan jakautuneisuuden lisäksi arkkitehtuuripoliittikkaa on rahoitettu projektiluonteisesti. Tietyn vastuullisen tahon ja organisatorisen pysyvyyden puuttuessa rakennustaiteen pitkäjänteinen ja määrätietoinen edistäminen on vaikeaa, jolloin vaarana on, että arkkitehtuuri kokonaisuutena jää ei-kenenkään alueeksi.

Useissa Euroopan maissa arkkitehtuuripolitiikka on elimellisesti osa kulttuuriministeriön toimintaa tai sitä varten on perustettu erillinen, usean ministeriön rahoittama toimija. Tällaiset ratkaisumallit voisivat olla mahdollisia Suomessakin.

6.2 Arkkitehdin asema rakentamisessa

Rahoituksen lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin arkkitehtien asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia nykyrakentamisessa. Arkkitehtien asemaa koskevassa kysely- ja haastattelututkimuksessa nousi esiin epäkohtia ja ratkaisuehdotuksia. Esimerkiksi yhdeksän kymmenestä vastaajasta koki, että suunnittelun ja rakentamisen normisto on tiukentunut viime vuosina ja yhtä monen mielestä normien kiristyminen on vaikuttanut omaan työhön. Suunnitteluun liittyvät normit koettiin toisaalta rajoittavina, toisaalta monitulkintaisina, jolloin jopa mieltävaltaisille tulkinnoille on tilaa. Koettiin, että jatkuvasti muuttuvan, yksityiskohtaisen normiston omaksuminen vie aikaa muulta suunnittelutyöltä. Lisäksi nähtiin, että yksityiskohtaisella normittamisella ei välttämättä pystytä takaamaan laadukasta lopputulosta. Kirjoittamisajankohtana 2011 ympäristöministeriössä ollaan kehittämässä järjestelmää suuntaan, jossa yksityiskohtaisen normittamisen sijaan tarkastellaan rakentamisen laatua kokonaisuutena, mikä selvityksen perusteella näyttäisi vastaavan myös arkkitehtikunnan toiveita. Joidenkin vastaajien mukaan arkkitehtuuri voi edetä normittamisen ja laadun mittaamisen sijaan esimerkkikohteiden ja ns. hyvien käytäntöjen kautta. Tässä erityisesti julkisella sektorilla nähtiin olevan vastuuta esimerkkirakentajana, mikä oli myös yksi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteita.

Arkkitehtien vaikutusmahdollisuuksia rakennusalan muihin toimijoihin nähden ei koettu erityisen hyväksi yksityisellä eikä julkisella sektorilla työskentelevien arkkitehtien keskuudessa. Kaikilla työskentelysektoreilla nähtiin, että erityisesti urakoitsijoilla, rakennuttajakonsulteilla ja elinkeinoelämällä on liikaa valtaa rakentamisen prosessissa. Arkkitehdit kokivat, että heidän vaikutusmahdollisuutensa muihin toimijoihin nähden ovat rajattuja, koska arkkitehdin hallussa aiemmin olleita projektinhallintatehtäviä on siirtynyt rakennushankkeen muille osapuolille. Seurauksena tästä oli arkkitehtien mukaan taloudellisten ja prosessinhallintaan liittyvien tekijöiden korostumisen rakennustaiteellisten arvojen kustannuksella. Ratkaisuksi arkkitehdit näkivät valmiuksien parantamisen näissä tehtävissä koulutuksen avulla sekä ottamalla rohkeammin oman paikan rakennusprojektin ohjaamisessa. Myös valistuneet tilaajat, jotka osaavat vaatia hyvää arkkitehtuuria, toimivat eräänlaisena vastavoimana pelkästään rakentamisprosessin tehokkuutta korostaville laadunheikentämispyr-

kimyksille. Esimerkiksi julkisella sektorilla tilaajien tulisi vastaajien mukaan olla arkkitehtikoulutuksen läpikäyneitä. Tällä hetkellä tavoite ei välttämättä toteudu tilanteessa, jossa kunnanarkkitehtien määrä on vähentymässä ja muut ammattikunnat toimivat tilaajina. Yleisesti projektin kokonaisuudessa suunnitteluun varattujen resurssien vähäisyys turhautti arkkitehteja ja vaikutti näiden mukaan arkkitehtuurin tasoon. Vastaajien mukaan suunnitteluun ja erilaisten vaihtoehtojen etsimiseen tulisi varata enemmän aikaa ja lisäksi tulisi arvioida realistisesti työkokonaisuuksiin menevä aika.

Kaikista työnteon mielekkyyteen liittyvistä tekijöistä kilpailuttamiseen perustuva hankintajärjestelmä koettiin turhauttavimmaksi. Peräti kolme neljäsosaa vastaajista koki järjestelmän erittäin tai melko häiritsevänä. Tutkittavien mukaan hinta nousee päätöksiä tehdessä liian määrääväan asemaan laatuun nähden, vaikka esimerkiksi Arkkitehtitoimistojen liitto on kehittänyt pisteyttämisjärjestelmän, jossa hankintapäätöksiä tehtäessä laatu voitaisiin huomioida paremmin. Kilpailuttamisen vuoksi pysyviä yhteistyösuhteita tiettyjen hyväksi havaittujen toimijoiden kanssa ei pääse syntymään. Myös hankintalainsäädäntöön sisältyvä kolmen vuoden referenssiaika koettiin liian lyhyeksi, koska suunnitteluhankkeet ovat tyypillisesti aikaavieviä ja siten lyhyt referenssiaika sulkee automaattisesti pienet toimistot ulkopuolelle. Sekä yksityisellä että julkisella sektorilla toimivien arkkitehtien mukaan arkkitehtonista laatua voidaan aikaansaada ja arvioida luontevammin esimerkiksi arkkitehtikilpailujen avulla kuin erilaisin hankintajärjestelmään kuuluvien pisteyttämismenetelmin. Arkkitehtuurikilpailujen kautta tekijät pystyvät kehittelemään erilaisia ideoita, joille ei välttämättä normaalien toimeksiantojen puitteissa ole tilaa. Kilpailuihin osallistuminen tarjoaa arkkitehdeille paitsi uusia työmahdollisuuksia ja väylän julkisuuteen, myös tilaisuuden kehittyä ammatillisesti, mikä taas osaltaan vaikuttaa positiivisesti arkkitehtuurin yleiseen kehittymiseen. Kilpailujen yhteydessä nähtiin tärkeäksi, että osallistujien valintamenettely on avoin ja läpinäkyvä, ja että se antaa mahdollisuuden myös uusille tekijöille.

Nykyistä asuntotuotannon tilaa pidettiin arkkitehtuurin näkökulmasta heikkona. Vastaajien mukaan asuntorakentaminen on teollista tuotantoa, jossa ei yleensä toteuteta uutta. Syynä tähän katsottiin olevan rakennusalan yleinen konservatiivisuus ja vähäinen tuotekehittyminen, joka johtuu osittain siitä, että nykytilanteessa asunnot käyvät kau-paksi joka tapauksessa. Koska vastaajien mukaan arkkitehtuurikilpailujen kautta erilaiset ideat ja uudet tekijät pääsevät monipuolisesti esiin ja arkkitehtuurin yleinen laatu paranee, myös asuntorakentamiseen ehdotettiin suunnittelukilpailuja. Asuminen on nostettu yhdeksi painopistealueeksi kirjoittamisajankohtana hahmoteltavassa uudessa arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa, mikä realisoituessaan tuonee

konkreettisia toimenpide-ehdotuksia asuntotuotannon laadun parantamiseksi.

Yksityissektorilla palkansaajina työskentelevät arkkitehdit erottuivat jossain määrin muista työtyytyväisyyden ja koettujen vaikutusmahdollisuuksien suhteen. He kohtasivat muita useammin yleisiä aikataulupaineita ja kokivat, että suunnittelulle on varattu liian niukasti aikaa projektin kokonaisuudessa. Vaikutusmahdollisuuksien suhteen he myös kokivat muita useammin, että eivät pysty vaikuttamaan työn laatuun tai saa tavoitteitaan hyväksytyiksi. Koska palkansaajat yksityissektorilla ovat keskimäärin nuorempia kuin muut vastaajat, vaikutusmahdollisuudet palautuivat osin, mutta eivät kokonaan, työkokemuksen keston. Työpaikan sisällä koetut vaikutusmahdollisuudet saattavat vähentyä edelleen arkkitehtitoimistojen keskimääräisen koon kasvaessa, vaikka se toisaalta saattaa lisätä niiden vaikutusvaltaa rakennusprosessin muihin toimijoihin nähden.

Arkkitehtien aseman parantamiseksi vastaajat nostivat tärkeimmiksi toimenpiteiksi paremman palkkauksen, arkkitehdin arvostuksen nostamisen muihin rakennusprosessin toimijoihin nähden sekä ammatin auktorisoinnin, jolloin vain tietyt pätevyysvaatimukset täyttävät toimijat saavat toimia rakennussuunnittelijan tehtävissä. Yksityisellä sektorilla, erityisesti palkansaajien keskuudessa parempi palkkaus ja ammatin arvostuksen nostaminen koettiin tärkeämmiksi kuin julkisella sektorilla. Ammatin auktorisointia taas kannattivat erityisesti julkisella sektorilla työskentelevät sekä pidemmän työkokemuksen omaavat arkkitehdit. Julkisella sektorilla nähtiin yksityistä sektoria useammin, että koulutuksen muuntaminen vastaamaan paremmin työelämän tarpeita olisi arkkitehtien asemaa kohentava toimenpide. Sekä palkkakysymyksen että ammatin arvostuksen nostamisen yhteydessä arkkitehdin ammattia verrattiin tyypillisesti insinöörin ammattiin, jolloin arkkitehtikunnan nähtiin joutuneen insinöörikunnan varjoon.

Arkkitehtuurin aseman parantamiseksi ehdotetuista toimenpiteistä nostettiin esiin erityisesti arkkitehtuurin esiintuominen mediassa ja julkisessa keskustelussa, erilainen hankintojen kilpailuttamisjärjestelmä, arkkitehtuurikasvatus ja -valistus sekä kuntien päätöksentekijöille ja luottamus- ja virkamiehille annettava koulutus arkkitehtuurista ja rakennetun ympäristön arvoista. Toimenpiteet olivat tärkeimpien toimenpiteiden joukossa eri sektoreilla työskentelevien arkkitehtien keskuudessa, vaikkakin pieniä painotuseroja esiintyi. Julkisella sektorilla arkkitehtuurikasvatus ja -valistus nähtiin vielä tärkeämpänä kuin yksityisellä sektorilla. Kuntasektorilla työskentelevät arkkitehdit kannattivat muita enemmän myös kunnallisille toimijoille annettavaa koulutusta. Valtiolla työskentelevät arkkitehdit kaipasivat muita enemmän erilaista hankintojen kilpailuttamisjärjestelmää, kunnalla työskentelevät taas, ehkä yllättävästi, muita vähemmän. Arkkitehtuu-

rin esiintuominen ja eri toimijoille annettava arkkitehtuurikasvatus ja -valistus olivat myös ensimmäisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteita. Arkkitehtien mukaan arkkitehtuurikasvatusta tulisi edelleen jatkaa ja laajentaa. Kansalaisille suunnatun valistuksen ja kasvatuksen lisäksi tärkeää olisi päätöksentekijöille annettava valistus. Virkamiehille on ollut jonkin verran mm. ympäristökeskusten ja Suomen kuntaliiton järjestämiä koulutustilaisuuksia rakennetun ympäristön arvoista, mutta luottamushenkilöille koulutusta ei juuri ole ollut, mikä tunnistettiin myös arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaraportissa.

Arkkitehtien mukaan onnistunut arkkitehtuuri on tuoretta, yllätyksellistä ja tuottaa käyttäjälleen elämyksiä. Arkkitehti puolestaan on ongelmanratkaisija, joka nivoo yhteen rakennusprojektin esteettiset, toiminnalliset, tekniset ja taloudelliset aspektit tavalla, johon muilla toimijoilla ei ole valmiuksia tai intressiä. Arkkitehdin nähtiin olevan rakentamisen prosessissa ainoa, joka pitkäjännitteisesti kantaa huolta kokonaisuudesta ja lopputuloksen laadukkuudesta, rakentamisprosessin tehokkuuden maksimoimisen tai lyhyen tähtäimen voitontavoittelun sijaan. Arkkitehdit eivät kuitenkaan asettaneet arkkitehtuuria puhtaasti taiteen kentälle eivätkä välttämättä halunneet identifioitua taiteilijoina, koska he näkivät, että arkkitehdin monipuolinen osaaminen saattaa silloin jäädä huomioimatta – mikä puolestaan heikentää arkkitehtien asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia rakennusalan muihin toimijoihin nähden.

Arkkitehdin työn taiteelliset ominaisuudet olivat tyypillisesti ominaisuuksia, joita pidettiin periaatteessa tärkeinä, mutta joita ei omassa työssä pidetty yhtä oleellisina kuin esimerkiksi projektinhallintaan liittyviä tekijöitä. Ero yleisten ja omassa työssä tarvittavien taiteellisten ominaisuuksien välillä tuli ilmi kaikilla työskentelysektoreilla. Myöskään arkkitehtien pääasialliset ammatilliset tavoitteet eivät suuntautuneet taiteelliseen luomistyöhön millään työskentelysektorilla, vaan toimivuus ja käytännöllisyys, käyttäjän tarpeiden tyydyttäminen ja ihmisten elinympäristön parantaminen olivat tärkeimpiä tavoitteita. Tutkittavat eivät myöskään kaivanneet enempää työn taiteellisiin aspekteihin, vaan projektinhallintaan sekä neuvottelu- ja johtamistaitoihin liittyvää koulutusta. Tämänkaltaisen koulutuspainotuksen toivottiin vahvistavan arkkitehtien asemaa rakennusalan muihin toimijoihin nähden, jotta arkkitehdit voisivat ottaa vahvemmin paikkansa rakentamisen prosesseissa. Tulosten valossa arkkitehtiopetuksen sijoittaminen taideyliopiston yhteyteen, kuten kirjoittamisajankohtana on kaavailtu Aalto-yliopiston kohdalla, ei näyttäisi olevan arkkitehtien kaipaama painotus.

Arkkitehtien ammattikuvan on yleisesti nähty tulevaisuudessa monipuolistuvan, jolloin arkkitehdilta kysytään taiteelliseen muodonantoon liittyvän ammattitaidon lisäksi yhä enemmän erilaisia hal-

linnollisia ja tuotannollis-teknisiä valmiuksia. Koulutuksen suunnittelemissa tärkeä kysymys on myös, pyritäänkö kouluttamaan yleisosaajia vai jonkin tietyn alan erikoisosaajia. Vallitsevan käsityksen ja myös tutkittavien mukaan arkkitehti on ennen kaikkea generalisti, joka hallitsee moninaiset suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvät seikat, tavoitteena rakennusprosessin osa-alueiden yhdistäminen ja toimivan kokonaisuuden saavuttaminen. Toisaalta on nähty, että rakentamisen haasteiden kasvaessa kukaan ei voi hallita kaikkea, jolloin tärkeää olisi jonkin erikoisalueen syvälinen hallinta. Tuolloin osa arkkitehteista voisi mahdollisesti keskittyä kokonaisuuden hallintaan ja osa erikoistua esimerkiksi ympäristöasioihin tai visualisointiin.

Arkkitehdit saavat tyypillisesti toimeentulonsa arkkitehdin työstä, toisin kuin monien muiden alojen taiteilijat, jotka ovat riippuvaisempia apurahajärjestelmän tarjoamasta rahoituksesta. Tämä näkyy taidetoimikunnille suunnattujen hakemusten määrissä, jotka ovat rakennustaiteen alalla vähäisiä verrattuna muihin aloihin. Myöskään tutkimuksessa valtion taidetoimikuntalaitoksen tuki arkkitehteille ei noussut keskeiseksi toimenpiteeksi arkkitehtuurin edistämiseksi. Tutkittavien keskuudessa katsottiin kuitenkin, että valtiovallan rooli on yleisemmin tärkeä arkkitehtuurin tukemisessa esimerkiksi arkkitehtuurikoulutuksen ja arkkitehtuurikilpailujen tukijana sekä esimerkkirakentajana. Arkkitehtuuria ei voida välttämättä kehittää tai viedä eteenpäin normaalin, kaupallisen arkkitehtitoiminnan puitteissa. Tutkittavien mukaan arkkitehtuurin jättäminen ainoastaan kaupallisten toimijoiden käsiin kaventaa sen pelkäksi liiketoiminnaksi, jonka puitteissa rakennustaiteella on rajalliset mahdollisuudet kehittyä.